

PÁLYAKÉP

Néprajz a 21. század elején

(Beszélgetés Liszka Józseffel)*

„Nem, nem, elképzelni a világon semmit se lehet, még a legcsekélyebbet sem. Minden annyi magában álló egységből alakul egésszé, s ezekből egyetlenegy se mellőzhetünk. Képzletünkben elsiklunk fölöttük, s hogy hiányzanak, nem vesszük észre a sietségünk miatt. A valóságok azonban lassúak és leírhatatlanul részletesek.” (Rainer Maria Rilke)

– Beszéljünk először Önről: indulásáról, arról, miként került kapcsolatba a néprajzzal? Miért éppen a néprajzzal? Mennyire volt ez tudatos választás?

– Amit most mondani fogok, az talán bombasztikusnak, hatásvadászatnak tűnhet, pedig ez a valóság. Amint megtanultam írni, azonnal író szerettem volna lenni. Ebben voltaképpen semmi furcsaság nincs, hiszen rengeteget olvasó kisgyerek voltam, s az olvasás megszerettetésében szüleim meg az egész rokonság is szerepet játszott. Mindig, minden alkalomra könyvet kaptam ajándékba, s ezeket rendre el is olvastam. Végigolvastam a községi könyvtár ifjúsági részlegét is, s már elemista koromban megírtam első „könyveimet”. Ezek természetesen egy példányban „jelentek meg”, de szememben igazi könyvek voltak: előzéklapokkal, kolofonnal (persze akkor még nem tudtam, mi az előzéklap, kolofon, de lemásoltam az igazi könyvekből), tartalomjegyzékkel, illusztrációkkal, mindennel. Akkori kalandregény-olvasmányaim hatására ifjúsági kalandregények akartak ezek lenni (nagy részük elkallódott, de egyet a mai napig őrzök belőlük, ott van a polcomon a többi, későbbi, igazi könyvem társaságában). Hatodikos vagy hetedikos lehettem, amikor első zsenyéim megjelent a *Tábornút*ben, bár akkoriban már nem is író, hanem inkább régész szerettem volna lenni. Szülőfalumból, Köbölkútról nyaranta át is jártam a szomszédos Sző-

* Az interjúval lapunk az ötvenéves Liszka Józsefet köszönti.

gyénbe a régészeti feltárásokhoz, igazi régészeti szakirodalmat (tehát nem, illetve nem csak ismeretterjesztő irodalmat) kezdtem el olvasni: kilencedikes koromban már szlovák és cseh, majd nemsokára német nyelvű könyveket is olvasgatni kezdtem. Olyannyira komolyan vettem az egészet, hogy amikor a gimnázium negyedik évében a továbbtanulás mellett kellett döntenem, kitartottam kora gyermekkori álomom mellett. Hiába mondta osztályfőnököm, hogy régész akkorra sem lesz belőlem, mire térdig érő fehér szakállam lesz. Régészet szak viszont abban az évben Pozsonyban nem nyílt, Prágába, a sokszoros túljelentkezés miatt valóban kilátástalan lett volna erre a szakra jelentkezni, Budapestre meg az államközi szerződés értelmében megszabott keretben sem önköltséges, sem ösztöndíjas lehetőség nem volt ezt a szakot választani. Így aztán Prágába adtam be a jelentkezésemet történelem–német szakra, illetve Budapestre, többek tanácsára – néprajzra. Halvány sejtésem sem volt arról, mi az a néprajz (valamilyen Csemadok-féle tánci-tánci derengett bennem, amihez viszont semmi kedvem nem volt, de a nálam tájékozottabbak azt mondták, ha már Pesten leszek néprajz szakon, akkor mellé minden gond nélkül felvehetem második szakként a régészetet). Nos, belevágtam: felvettek Prágába is, Budapestre is. S bár Prága nagyon vonzott, mégis Budapest mellett döntöttem – a régészet miatt. Miután a Károly Egyetemre megírtam elhatározásomat, egy rendkívül korrekt hangú válaszlevelet kaptam, melyben a dékáni hivatal illetékese közölte, hogy tudomásul vették döntésemet, s budapesti tanulmányaimhoz sok sikert kívánnak. Talán életemben először tapasztaltam egy „európainak” tartott gesztust. Apróság, de még most is kellemesen melengeti a szívemet, ha eszembe jut...

– *Budapestre került tehát néprajz szakra. Minden gond nélkül sikerült felvennie a régészetet, vagy az akkorra aktualitását veszítette?*

– Dehogy veszítette! Az volt az első, hogy rohantam a dékáni hivatalba előadni ötletemet. Senki semmilyen akadályt nem gördített elém, tehát azonnal, 1975 őszén két szakon, néprajz–régészetben kezdhettem meg tanulmányaimat. Mai közkedvelt kifejezéssel élve „határon túli”, tátott szájú hallgatóként érkeztem Budapestre, akinek fogalma sem volt arról, mi a néprajz... Igaz: ma sincs...

– *Ezt ugye nem mondja komolyan?*

– Miért ne? Éppen az a szép ebben a tudományszakban, hogy még kialakulatlan, kezeink közt (igaz, hovatovább két évszázada!) válik majd valamivé, amiből azt hisszük, hogy már az, aztán az utódaink majd megállapítják, hogy mégsem... Tréfásan úgy szoktuk definiálni, hogy néprajz az, amivel a néprajzosok foglalkoznak. Viccesnek tűnik, de ha jól megnézzük, ez a helyzet.

– *Erre majd még visszatérünk. Most folytassuk inkább ott, hogy elkezdte tanulmányait néprajz–régészet szakon...*

– Igen. Akik régészetben tanítottak (Bóna István, Kákossy László, László Gyula és mások), őket már névről, írásaikból ismertem. A néprajzosok közül viszont senkit. Olyannyira nem, hogy (alig merem pironkodás nélkül kimondani) az első napokban

meg voltam győződve arról, hogy a Katona Imre a Dömötör Tekla... S alig telt el néhány hónap, a néprajz a szó szoros értelmében beszippantott. Azóta sem tudom megfejtetni, hogy mi volt az a csáberő, amely az archeológiától a néprajzhoz húzott. Sokat olvasó diák voltam, az irodalom eleve érdekelt, s talán az hatott rám erőteljesebben, hogy már az első folklorisztikai órákon olyan irodalmi, tehát szépirodalmi folyóiratok kerültek szóba, mint az *Új Írás*, a *Kortárs* vagy az *ÉS* (az *Élet és Irodalom* már volt a kezemben korábban is, de hogy ez azonos az *ÉS*-sel, azt Dömötör Tekla egyik előadásán következtettem ki...). Ezzel szemben a régészet egyre szárazabbnak, öncélúbbnak tűnt... László Gyula, aki a legtöbb életet vitte a feltárt, rég holt anyagba, úgy emlékszem, az első évfolyamban még nem tanított. Szóval nem tudom, mi történt. Tény, hogy az első évfolyam végére már öntudatos néprajzosnak éreztem magam. Mindez persze nem jelentette a régészettel való teljes szakítást. Becsülettel végigcsináltam az öt esztendő mindkét szakon, szakdolgozatomat néprajzból írtam ugyan, de nyaranta továbbra is jártam régészeti feltárásokra dolgozni, s álmaimban valahogy a két szak erényeinek amolyan László Gyula-i összevonásáról ábrándoztam. Miután lediplomáztam és hazatértem, annak ellenére, hogy a cseh-szlovák állam néprajz szakra küldött ki (kezdetben önköltségesként, majd jó tanulmányi eredményeimre való tekintettel állami ösztöndíjasként folytathattam tanulmányaimat), néprajzos állást nem találtam. Így aztán az érsekújvári Járási Múzeumban helyezkedtem el – régészként. S ebben a minőségemben dolgoztam ott több mint egy évtizeden keresztül.

– *Ha jól emlékszem, abban az időben, tehát a nyolcvanas években jelentette meg nagy sikerű néprajzi könyvét Ágas-bogas fa címmel, illetve akkor jelent meg néprajzi bibliográfiája is...*

– Igen. A kenyéradó szakmám mellett, „szabad időmben” nagy intenzitással foglalkoztam a néprajzzal. Tóth Elemér biztatására a *Táborúz*be a néprajzot népszerűsítő cikksorozatot, pontosabban: cikksorozatokat írtam éveken keresztül (nota bene: régészetit is!). Ezek a néprajzi cikksorozatok („*Száll az ének, szájrul szájra...*”; „*Séta bölcső-helyem körül*”; *Két nép vándorai*) képezték a később négy kiadást megérett *Ágas-bogas fa* alapját. Rendes szabadságom rovására tudományos konferenciákon vettem részt, általában előadóként...

– *Bocsánat, hogy közbevágok, de hogy érti azt, hogy a szabadság rovására?*

– Úgy, ahogy mondom. Mivel a múzeumban régészként voltam alkalmazva, néprajzi tárgyú konferenciákon csak abban az esetben vehettem részt, ha szabadságot vettem ki. S mivel ezt fontosnak tartottam, annak rendje s módja szerint ki is vettem... Mostanában sokan emlegetik (nyilván valamiféle későbbi „lelepleződéstől” tartva), hogy ha abban az időben valaki külföldi konferencián vett részt, jelentést kellett írnia. Nos, mivel én – ha jól emlékszem, egy kivételtől eltekintve, amikor régész minőségemben vettem részt egy magyarországi konferencián, ahová viszont főnököm is elkísért – mindig magánemberként vettem részt ezeken az összejeveteleken, a jelentésírás ódiájától is megmenekültem...

Közben le is doktoráltam néprajzból. Természetesen ezt is munkaidőn kívül végeztem: akkori főnököm ugyanis kikötötte, hogy csak abban az esetben járul hozzá, ha a vele kapcsolatos teendőimet (a disszertáció megírása, megvédése stb.) nem a munkaidő rovására végzem. Aztán, hogy tovább borzoljam a kedélyeket, Ján Botík biztatására összeállítottam a szlovákiai magyar néprajzi bibliográfia bevezető kötetét, a kezdetektől 1986-ig. Ezt pedig én írtam (a szó szoros értelmében én írtam, akár gyerekkori „kalandregényeimet”), a múzeum írógépén stencilre, amiről aztán a Szlovák Tudományos Akadémia sokszorosító részlegén magát a könyvet sokszorosították. Mivel otthoni írógépemet Magyarországon vettem még egyetemista koromban, szlovák mellékjelek nem voltak rajta. A kötet pedig kétnyelvű volt, így engedélyt kértem igazgatómtól, hogy használhassam a múzeumét. Meg is engedte, de – munkaidő után... Így esténként, éjszakánként a múzeumban gubbasztva, meglehetősen kalandos körülmények közepette készítettem el a kötetet, s ha most a kezembe veszem, mindig eszembe jut, hogy ezt a szó szoros értelmében én írtam...

Itt azonban álljunk meg egy pillanatra! Még mielőtt bárminemű félreértésre okot adnék, hangsúlyozni szeretném, hogy mindezt nem azért mondtam el, hogy egykori vélt vagy valós sérelmeimet felhánytorgassam bárkinek is, illetve hogy „mártírt csináljak” magamból. Szerettem ezt a munkát, senki nem kényszerített rá, hogy csináljam. Ezt elsősorban tanulságként mesélem el. Sokszor irigykedve nézem a mai fiatalokat (akiknek persze egyrészt nehezebb a helyzetük, mint annak idején nekünk volt, másrészt meg összehasonlíthatatlanul könnyebb, hiszen szinte végtelenek a lehetőségeik határokon innen és túl), szóval ahogy elnézem őket, arra gondolok, hogy nem ártott meg nekem az az életmód. Kitartásra nevelt, arra, hogy a kitűzött célokért meg kell küzdeni, s még abban az embertelen rendszerben is sok mindent el lehetett érni (még – mint azóta kiderült – a rendszertől független személyeskedések, gáncsoskodások közepette is), ha azt az ember igazán, következetesen akarta.

S még egy mondat erejéig visszatérve az érsekújvári időszakra: a Csemadok Érsekújvári Járási Bizottsága mellett néprajzi szakcsoportot is vezettem, szombatonként az Alsó-Garam mente falvaiba jártunk önkéntes néprajzi gyűjtőkkel kutatni. Néprajzi kiselőadásokat is tartottam, illetve kollégákat hívtam meg előadni. Kutatásaink konkrét eredménye az *Új Minden Gyűjtemény* hetedik, tematikus, kéméndi száma lett. Szép, gyönyörű korszaka volt ez az életemnek még akkor is, ha egykori „tanítványaim” némelyike később nem hozta azt az eredményt, amit a rengeteg közösen eltöltött kutatóút alapján elvárható lett volna tőle.

– *Közben volt energiája kenyéradó szakmájával is foglalkozni?*

– Ez részben amolyan rabszolgamunka volt: az első bő évek a régészeti gyűjtemény leltározásával teltek el, amit nagyon-nagyon nem szerettem. Azt hiszem, nem is csináltam jól. Szinte minden nyáron mód nyílt azonban kisebb-nagyobb régészeti ásatásokra. Ezeket nagyon szerettem. Mivel azonban gondolataimat folyamatosan néprajzi problémák kötötték le, visszatekintve úgy látom, hogy ezt sem végezhettem szakmai csúcsmínőségben. De szeretettel csináltam, az eredményeket igyekeztem is publikálni, úgyhogy nemigen hagytam ott jelentősebb közöletlen anyagot. Épp a közelmúltban értesültem róla, egyes régészeti cikkeimet, tanulmányaimat még idézik is...

– Ezek szerint a régészettel végképp felhagyott. Mikor történt ez, és hogyan alakult pályája az érsekújvári korszak után?

– Közvetlenül a rendszerváltás környékén másokkal együtt nagy vehemenciával belevágtunk a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság megszervezésébe, működésébe. Ez rengeteg energiát vett el. Érsekújvári főnököm akkor örült, hogy régi posztját sikerült megőriznie, tehát nem sokat törődött vele, hogy éppen mit csinállok. Nyolcvankilenc végétől régészettel valójában csak papíron foglalkoztam, ráadásul – életemben először és utoljára – a *Fejezetek a szlovákiai Kisalföld néprajzához* című kötetem megírására, összeállítására a Szlovák Irodalmi Alap fél esztendő ösztöndíját (ha jól emlékszem, akkor ezt „alkotószabadságnak” mondták) is megkaptam (ami munkahelyi szempontból fizetetlen szabadságot jelentett), tehát ott-hon tudtam dolgozni. 1991-ben nyílt arra lehetőség (pontosabban, mint később kiderült, ez már korábban is adva lett volna, ha nem is éppen úgy, ahogy az akkor megvalósult, de ez messze vezető, hosszú téma, nem érdemes most belemenni), szóval a komáromi Duna Menti Múzeum szervezeti keretei között mód nyílt arra, hogy létrehozzanak egy magyar nemzetiségi osztályt. Ennek az osztálynak a vezetésére kértek fel, s hívtak el Komáromba. 1991. október 1-jétől tehát a komáromi múzeum néprajzosaként, osztályvezetőjeként működtem 1995. október 31-ig. Ekkor ugyanis sikerült elnyernem a bonni Alexander von Humboldt Alapítvány németországi kutatói ösztöndíját, s több mint másfél esztendőn át Németországban kutattam, dolgoztam...

– Ne szaladjunk ennyire előre! Az előbb említette a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaságot. Emlékszem rá, akkoriban sűrűn lehetett róla hallani, főleg konferenciáiról, publikációiról. Mostanában viszont nemigen hallunk felőle. Mondana erről valamit?

– A társaság meglehetősen sokrétű tevékenységet fejtett ki. Néhány nemzetközi konferencia rendezői, illetve társrendezői voltunk, továbbképző tanfolyamokat, kutatási programokat szerveztünk... Tíz éven keresztül jelentettük meg évi négy számban a *Hírharangot*, ami mind a hazai, mind a külföldi legfontosabb, tudomásunkra jutott néprajzi eseményekről tájékoztatott. Emellett a Népismereti Könyvtár kilenc kötetét is kiadtuk, megjelentettünk néhány számot az *Utánpótlás* füzetsorozatból, az *Adattári Közleményekből*... Az egész úgy működött, mint egy kétmotoros repülőgép: feleségem, L. Juhász Ilona, aki a társaság adminisztrációs ügyeit intézte, voltaképpen a csaknem 150 főt számláló tagsággal való napi (!) kapcsolattartásból orozlánrészt vállalt, s jómagam voltunk a két motor. A gépen persze volt „személyzet”, voltak légikisasszonyok, voltak utasok, akik nélkül úgyszintén nem működött volna az egész, nem is lett volna értelme működnie... Amikor családostul több mint másfél évre Németországba költöztünk, átadtuk a gépet a „személyzetnek”, ami azt eredményezte, hogy erre az időszakra a masina parkolópályára került. Megszűnt a tagsággal való kapcsolattartás (még a tagsági díjat sem szedték be), nem voltak rendezvények, nem volt semmi... Illetve annyi volt, hogy a *Hírharangot* Münchenből, illetve Marburgból is mi ketten megcsináltuk, arra viszont már nem akadt vállalkozó, hogy postázza is a tagság számára... Amikor németországi tartózkodásunk végét ért, s szinte az egyik nappal a másikra mindketten elvesztettük múzeumi állá-

sunkat, nyílt arra lehetőség, hogy a nem sokkal korábban alakult Fórum Intézet keretei között Komáromban egy Etnológiai Központot hozzunk létre. S mivel ennek megszervezése, az igazgatói teendői a legtöbb időmet lekötötték, aztán meg különben sem szerencsés, ha egy központnak szánt néprajzi intézmény vezetője és egy központi néprajzi társadalmi szervezet elnöke azonos személy, az 1998-as közgyűlésen lemondtam elnöki tisztségemről. Feleségem az adminisztrációs teendőket még egy évig ellátta, ám mivel addigra az új intézményünkben is rengeteg tennivaló zúdult a nyakába, 1999-ben ő is lemondott. S bár azóta választmányi tag vagyok, talán fél évtizede még csak választmányi ülés sem volt, tagdíjat sem kértek, s hát én sem hallok arról, hogy valami történne a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság berkeiben.

– *Nem kár érte?*

– Már hogy ne lenne kár! Meggyőződésem, hogy szükség lenne egy aktívan működő társaságra, de ha nincs rá igény, ha csak két ember „érdeke” volt, ahogy utólag látszik, akkor nem kell. Az a két ember a társasági ügyintézők nyúgei nélkül is meg tudja valósítani azokat a tudományos célkitűzéseket, amelyekhez korábban a társaság nyújtott bizonyos kereteket. Másrészt meg az is az igazsághoz tartozik, hogy időközben létrejött néhány olyan civil szerveződés, amelyek voltaképpen a társaságból nőtték ki magukat. Az egykori „Gömöri Helyi Csoport”-ból alakult Pusko Gábor irányításával a tornaljai Kulturális Antropológiai Műhely, az egykori „Népzenei Műhely” utódjaként fogható fel a Csemadok Dunaszerdahelyi Területi Választmánya mellett működő Népzenei Adattár, a társaság muzeológiai vonalát folytatja a Danter Izabella vezette Mátyusföldi Muzeológiai Társaság. És a sort talán még folytathatnám is...

– *Az imént félbeszakítottam, így javaslom, hogy térjünk vissza Humboldt ösztöndíjához! Kérem, mutassa be röviden az ösztöndíj lényegét, illetve azt, milyennek érzi jelentőségét pályafutását, szakmai fejlődését illetően?*

– Az alapvetően államilag finanszírozott alapítvány (a kuratórium elnöke a mindenkori szövetségi külügyminiszter) legfontosabb célja a nemzetközi mércével mérve is jelentős eredményeket elért külföldi kutatók németországi kutatásainak, szakmai továbbfejlődésének a lehetővé tétele. A negyven évet be nem töltött kutatónak kiemelt tudományos eredményekkel kell rendelkeznie, amelyet két, nemzetközileg elismert szakember ajánlása is alá kell, hogy támasszon. Ezen kívül szükség van németországi befogadó intézményre (esetemben ez a müncheni egyetem Német és Összehasonlító Néprajzi Tanszéke volt), valamint kutatási tervre.

– *Milyen kutatási tervvel pályázott?*

– Már korábban is foglalkoztatott a Pozsony környéki németek, magyarok, szlovákok évszázados, békésnek mondható együttélésének a problematikája. Mivel a németek zömét a második világháború után Ausztriába és Németországba telepítették, tanulmányutam során egyrészt a Németországba telepített, egykori Pozsony környé-

ki németekkel szerettem volna interjúkat készíteni, másrészt jobban meg szerettem volna ismerni a legfrissebb német szakirodalmat, és hát kapcsolatokat kiépíteni. Miután elnyertem az ösztöndíjat, először két hónapot töltöttem a müncheni Goethe Intézet intenzív nyelvtanfolyamán, majd családotul odaköltöztünk. Egy évig éltünk Münchenben, majd ezt fél esztendei marburgi tanulmányúttal egészítettük ki...

– *Mit jelentett Önnek ez a jó másfél éves németországi tartózkodás?*

– Nagyon sokat. Ráadásul nemcsak másfél év volt, hiszen később (2000-ben és 2003-ban) még három, illetve négy hónapot tölthettem Passauban, szintén a Humboldt Alapítványnak köszönhetően, ahol kutattam is, tanítottam is az egyetemen, illetve német nyelvű kötetemet készíthettem elő. S hogy mit adott ez az összességében több mint két esztendő? Voltaképpen ekkor nyílt ki a szemem a világra – szakmai értelemben. Korábban meglehetősen belterjesen, amolyan magyar glóbusz-szemlélettel közeledtem mindenhez, s bár egykori tanárain (főleg Hoffmann Tamásra gondolok) valóban európai távlatokba helyezve mutatták be a magyar népi kultúrát is, ám amíg ezt az ember a saját bőrén nem tapasztalja (legalábbis én így vagyok ezzel), addig amolyan megfoghatatlan elmélet az egész, s nem tud vele mit kezdeni. Olvasva a német szakirodalmat, naprakészen tájékozódva a legfrissebb események tömkelegében, kollégákkal beszélgetve, részben megismerve a német falvakat is (közben Hollandiába, Belgiumba, Itáliába is belekóstolva), kissé más színben tűnt fel az addig megismertnek vélt magyar népi kultúra is. Nem is jó szó, hogy más színben... Inkább talán úgy mondhatnám, hogy árnyaltabban, kizárólagosságtól mentesebben kezdtem szemlélni a közben megismert (tudom, rendkívül felületesen, de mégiscsak közelebbről, mintha mindezt kizárólag könyvek révén tettem volna) más népi kultúrák mellett a saját népi kultúránkat is. S közben fokozatosan magát azt a tudományos diszciplínát is, amit néprajznak szokás nevezni.

– *S ezzel vissza is érkeztünk ahhoz a megjegyzéséhez, hogy voltaképpen ma sem tudja, mi a néprajz! Az ezzel kapcsolatos véleménye azért is érdekel, mivel e beszélgetésre készülve A szlovákiai magyarok néprajza című szintézise bevezető fejezetét is áttanulmányoztam. Őszintén szólva, az ott megtapasztalt terminológiai, módszertani és elméleti kavalkád alaposan elbizonytalanított. Korábban legalábbis sejteni véltem, hogy mi a néprajz, mi a népi kultúra, de most már minden jóval bonyolultabbnak tűnik...*

– A bizonyosság, azaz a tudományszak tárgyának meghatározása és az elméleti kérdések tisztázása elengedhetetlen minden tudomány számára. Másrészt viszont a bizonyosság meg is bénítja a tudományt. Az állandó kételyek, a gondolkodásra serkentő bizonytalanságok viszik azt előre. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a legutóbbi időkig könnyen beszéltem mindenféle kételyekről, bizonytalanságokról. Amióta viszont Nyitrán és Komáromban a hallgatónak kell képet nyújtanom a néprajzról, a népi kultúráról, nem szólhat az egész előadássorozat csupa bizonytalanságról. Az oktatás során – még ha alapvetően kételyekre, kérdésekre is kell nevelni – mégiscsak szükség van néhány definícióra, tehát bizonyosságra... Az a helyzet, hogy ezek kimondása rettenetes önmegerőszakolást jelent sokszor számomra.)

Eredendően a néprajz (ahogy azt annak idején az egyetemen is tanultuk) az osztálytársadalmak írásbeliséggel nem rendelkező rétegeinek (esetünkben döntő módon a parasztságnak) a szóbeliségen alapuló hagyományos kultúráját vizsgálja. Időközben kiderült viszont, hogy az ily módon leírható jelenségek nem egy bizonyos társadalmi réteget jellemeznek, hanem voltaképpen bármely réteg, osztály kultúrájában – igaz, eltérő arányban – kimutathatók. Ezek után mit csináljon a néprajz? Ragaszkodjon-e továbbra is a parasztcentrikus kutatásaihoz (akkor, amikor a régi, szociológiai értelemben vett parasztság már nincs is), vagy nyisson a többi társadalmi réteg irányába is? Vizsgáljon-e például olyan jelenségeket, mint a katonaélet szokásainak vagy a graffitiknek, illetve az Interneten terjedő vicceknek a kérdéskörét? És akkor még nem beszéltem arról a zsákutcáról, melybe a néprajz, teljesen jóhiszeműen, jó száz év alatt belekergette magát. Éppen egy tanulmányon, pontosabban esszén dolgozom, amely többek között ezt a kérdéskört is feszegeti, így csak nagy vonalakban vázolom fel a problémát. Több mint száz esztendeje, még a 19. század végén Herman Ottó egy nagy hatású parlamenti beszédében azt dörögte, hogy a népi kultúra értékeinek megmentése terén a tizenkettedik órában vagyunk. Ha nem cselekszünk gyorsan, akkor kincsek tűnhetnek el végérvényesen. Igaza volt persze (de ugyanilyen igaza lett volna száz esztendővel korábban, illetve ugyanennyivel később is), jajkiáltásával mégis zsákutcaba vezette a magyar néprajzot (csak zárójelben jegyzem meg, ez persze nem volt magyar jelenség, az akkori Európa összes népe szorgosan verte félre a harangot). Miért mondom mindezt? Azért, mivel Herman (majd további társai egészen napjainkig) figyelmeztetésével azt érezte, mintha a néprajztudomány kutatási tárgya valami veszendő dolog lenne, ami természetéből adódóan egyszer el is fog veszni, s akkor mihez kezd majd a tudomány? Újságírók, publicisták jól meg is tanulták a leckét, s meg is kapjuk lépten-nyomon a kérdést: *mihez kezd a néprajz akkor, amikor már voltaképpen nincs is parasztság*. A kérdésre két, egyaránt igaz válasz adható. Homéroszi eposzok már rég nem születnek, s klasszika filológia azért van; Leonardo da Vinci már réges-régen nem alkot, de a reneszánszszal foglalkozó művészettörténet él és virul. A néprajz is felhalmozott eddigi működése során annyi nyersanyagot, hogy ezek elemzéséből, értelmezéséből még jó ideig megélhet. Másrészt, s ez a fontosabb, a néprajz – a Herman Ottók által formált közhiedelemmel ellentétben, s ahogy arra már az imént utaltam – nem (de legalább nem csak) archaizmusokat, régiségeket kereső tudomány, hanem művelődési, társadalmi folyamatokat, jelenségeket, jelenségcsoportokat vizsgál, elemel, értelmez. S teszi ezt a múltba visszatekintve s a jelenben tájékozódva egyaránt, miközben kutatási területe társadalmi rétegektől független. Ezért aztán főlegesek az aggodalmak: mindig lesznek olyan jelenségek, olyan folyamatok, amelyeknek vizsgálatával, a maga speciális kutatási módszereivel a néprajz foglalkozik majd. Ehhez viszont nyitnia kell a néprajznak az említett típusú problémák irányába is. Nyitott is egyébként, legfeljebb ide, szlovákiai magyar berkekbe jut el később minden ajtócsikorgás hangja...

Hogy mennyire benne van a közvélekedésben a nemzeti alapú, tradicionálisan paraszti kultúrára épülő, alapvetően archaizmusokban realizálódott népi kultúra-kép, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy egyetemi tanulmányaink alatt, miközben tanárainktól rengeteget tanultunk, a „modernebb” szemléletet nem vettük át. Egy-más között kinevettük Katona Tanár Urat, aki akkoriban városi vicceket gyűjtött,

mondván, az nem néprajz. Megvetéssel, igen a szó szoros értelmében megvetéssel beszélünk egyik évfolyamtársunkról, aki a népi építészet kutatásaiba a hatvanas évek kockaházait is bevonta. Voigt Tanár Urat is amolyan csodabogárnak tartottuk (aki talán még „parasztot sem látott”) a maga szemiotikai vizsgálataival. Csak röhögni tudtunk azon, hogy valaki WC-falfirkákkal foglalkozik... Visszagondolva nagyon érdekes, hogy amíg általában a fiatalok szoktak „forradalmi” újításokkal előállni (a hatvanas évek nagy német néprajzi vitáit és reformjait is fiatalok, jórészt egyetemisták kezdeményezték), addig mi ott Pesten, legalábbis az a kör, melyben én is mozgtam, nagyon is a klasszikus néprajz értékeit képviselte... Tanárainktól is csak azt hallottuk meg, amit meghallani akartunk. Viszonylag sok víznek le kellett folynia a Dunán, hogy én is kezdjem másként, összetettebben látni azt a problémakört, amivel a néprajz foglalkozik, foglalkoznia kellene... Döntő módon a már említett németországi tanulmányutam segített ebben.

– *Ezek szerint nem volt életében olyan tanáregyéniség, akinek tanításához csatlakozott volna, csatlakozna? Egyáltalán: mi alapján alakította ki nézeteit, illetve inkább hogyan alakultak ki szakmai nézetei?*

– Dehogynem, több is volt, van. Őket inkább nem sorolom most fel, hiszen senkit nem szeretnék megbántani azzal, ha esetleg elfelejtem megemlíteni: nagyon sok embertől tanultam többet-kevesebbet, magyaroktól, nem magyaroktól egyaránt... Talán egy nevet mégis kimondhatok. Müncheni időszakomban, tehát valamikor 1996 őszén ismerkedtem meg Vajda Lászlóval, aki a müncheni egyetem nyugalmazott etnológiaprofesszora. Tőle szakmai alázatot tanultam főleg, de a mindenkori kértely, a kérdés fontosságára is rávezetett. A kitartó, konok következetességgel végzett munkája, amely most nyolcvanegynéhány éves korában is sajátja, példaképem. Olyan példakép, melyet sosem tudok elérni...

De az előbb kissé elkanyarodtunk, s hadd térjek még vissza valamire. Van tudniillik egy másik probléma is, mégpedig az értelmezés kérdése. Adva van ugyanis egy viszonylag nagy mennyiségű néprajzi adathalmaz, melynek segítségével a néprajzkutatók úgymond megkísérik rekonstruálni az egykori népeletet, vagy annak egy adott szeletét. Ha el is tekintünk attól a tényről, hogy ezek az adatok meglehetősen hézagosak, már a rekonstrukciót végző kutatók szubjektivitása (s bármennyire is törekedjenek a tárgyilagosságra, azt tökéletesen elérni lehetetlen) következtében a megalkotott kép nincs köszönő viszonyban azzal az egykori kultúrával, amelyet rekonstruálni próbáltak. Ezért valóban helyesebb, ha a művelődéstörténészek által javasolt kifejezéssel élve inkább *konstrukció*ról beszélünk *rekonstrukció* helyett. Alkottunk, alkottunk egy, jórészt idealizált népikultúra-képet, s ezt már csak azért nem befolyásolja a néprajzosok további nemzedékeinek a szubjektivitása, mivel tartják/tartjuk magunkat a tudománytörténeti hagyományokhoz.

Voltaképpen azt kellene csinálni, hogy a néprajztudomány (s itt nemcsak a magyar, hanem a közép-európai népek néprajztudományaira is gondolok), szóval a néprajztudomány által felhalmozott óriási és szerteágazó adathalmazt tiszta fejvel újra kellene olvasni és értelmezni. Hadd utaljak itt egy klasszikus viccre: van olyan érzésem, hogy – amennyiben a néprajz által konstruált népi kultúrát mondjuk egy varrógéphez hasonlítjuk – a szétszedést követően az alkotóelemek ismételt összeraká-

sával lehet, hogy kalasnyikov, s nem varrógép lenne a végeredmény... És akkor még csak az értelmezések emberi tényezőiről beszéltem, az adatgyűjtés módszerei, szempontjai szóba sem kerültek. Egy általam nagyra becsült holland író, Cees Nooteboom sorait idézhetném ezzel kapcsolatban: „...a múltat úgysem lehet úgy feltárni, amilyen volt, csak felhasználjuk vagy kihasználjuk, hogy elérjünk vele valamit, megírjunk egy könyvet, egy tanulmányt, amely az igazságot keresi, de ahogy épül a szöveg, hazugságba csap át.” Amennyiben a hazugság alatt tudatos ferdtést értünk, akkor Nooteboom szavai persze túl erősek: én senkiről, egyetlen kollégáról sem feltételezem, hogy tudatosan konstruál az egykori valóságról hamis képet. Egyszerűen a rendelkezésünkre álló adatok jellegéből és az értelmezési módszereink hiányosságaiából adódóan ez a kép legfeljebb közelíthet hozzá, de soha el nem érheti a valóságot. S ezt azért nem árt tudatosítani.

– *Négy esztendő telt el összefoglalója munkája, A szlovákiai magyarok néprajza megjelenése óta. Hogyan látja azóta: sikerült minden kitűzött célt megvalósítani, esetleg melyek azok a hiányosságai, gyengébb pontjai a szintézisnek, amelyek azóta nyilvánvalóvá váltak, és akár korrekcióra is szorulnak?*

– Hát sült bolond lennék, ha most – mintegy meztelenre vetkőzve – feltárnám munkám azon hiányosságait, amelyeknek nyilván tudatában vagyok, de azért csak bízunk az olvasóra, hogy megtalálja őket. A kérdésre válaszolva annyit persze azért elárulhatok, hogy a szintézis megírása során két szempontot igyekeztem érvényesíteni: egyrészt a mind ez ideig felhalmozott adatok alapján megkísérelni amolyan állóképet rajzolni a szlovákiai magyar tájak népi kultúrájáról, másrészt meg (amiről az eddigiekben már többször is szó volt) a néprajzi paradigmaváltás tanulságait valamilyen módon a mi anyagunkon is érvényesíteni. Ez az, ami nem sikerült tökéletesen. Az állókép az olyan, amilyen. Ahányan fognánk hozzá, annyiféle lenne, hiszen mindenki mást tart hangsúlyosnak (ki a batyuzó lepedők formáját, ki a társadalmi folyamatokat, ki mást, sőt ezeken belül is mást és mást), tehát ez a rekonstrukció valójában és valóban (általam vállaltan) konstrukció. A hagyományoktól, a tudomány hagyományaitól viszont nem volt elég erőm (merszem?) annyira elszakadni, amennyire terveztem, s lelkem mélyén szerettem volna. A figyelmes olvasó észreveheti, hogy a terminológiában is van némi bizonytalanság. Hiába igyekeztem a kötet elején minden szóhasználati kérdést tisztázni, a „népi kultúra” kifejezés problematikus voltára hivatkozni, a „hagyomány kötelekei” újra és újra visszarántottak engem is a „népi kultúra” fogalomvilágába. Köztünk szólva az vigasztal, hogy nálam összehasonlíthatatlanul nagyobb elmék sem tudnak szabadulni ettől (gondoljunk csak Hermann Bausingerre, aki – miközben harcol a „népi kultúra” megnevezés ellen – egyik alapművének már a címében is, bizonyos tradíciókkal mentegetve magát, megmarad a „népi kultúra” terminus mellett). Egyszer pedig rendbe kellene tenni ezt a terminológiai zűrzavart!

– *Említett könyve az Osiris tankönyvek sorozatban jelent meg. Utalt már rá, hogy tanít is: erről is mondhatna néhány szót... Majd konkrétan: hol képeznek ma a térségben néprajzosokat, s hol tart a néprajz egyetemi oktatásának hazai kérdése? Egyáltalán: mi a helyzet az utánpótlással?*

– Hát akkor lássuk sorjában: először, ha jól emlékszem 1992-ben hívott meg vendégelőadóként Voigt Vilmos a budapesti egyetem Folklore Tanszékére, hogy egy szemeszterben a szlovákiai magyarok népi kultúrájáról tartsak előadásokat. Ezt követően aztán több helyen előadtam a témát, Kolozsvárott és Debrecenben (utóbbi helyen több felvonásban, így jelenleg is), majd több alkalommal Budapesten, illetve egy-egy előadás erejéig Marburgban és Münchenben. Utóbbi helyen ezt a Finnugrisztikai Tanszék meghívására tettem. Vagy másféltucat hallgatónak két órán át beszéltem németül a szlovákiai magyarok népi kultúrájáról, majd az előadás után kiderült, hogy a teremben, egy kivételtől eltekintve, mindenki tudott magyarul... Később Passauban elő is adtam, s szemináriumot is vezettem a bajor–magyar kulturális kapcsolatokról, a szemináriumi munkákat később utánam küldték Komáromba, ahol osztályoztam őket. Mindezt csak azért mondom, hogy rámutassak, elég sok helyen előadtam már, de idehaza – igaz az egész magyar felsőoktatás is csak vajúdott – hosszú ideig valahogy nem volt igény a témára. Pontosabban: igény lett volna, hiszen éveken át jártak utánam a komáromi Városi Egyetem hallgatói, akik néprajzi szakdolgozati témát választottak anélkül, hogy a *néprajz*ról mint tudományról, annak kutatási módszereiről bármiféle elképzeléseik lettek volna. Ez nem használt a néprajz megítélésének. És sajnos ezt még ma is érezzük. Második éve „okítom” a nyitrai Konstantin Egyetem hungarológia szakos hallgatóit magyar néprajzra (egy szemeszter, heti két óra, ami voltaképpen semmi, bár plusz van még nekik ugyanennyi „kulturális antropológiájuk”, amit nem én adok elő, s nem is igen tudom, hogy mit takar...), valószínűleg onnan is lesznek előbb-utóbb néprajzi témából szakdolgozni kívánók. Aztán a nyitrai pedagógusjelöltek közül már vannak szakdolgozóim, akik korábban, tanulmányaik során szintén nem találkoztak néprajzzal... Nincs ez így rendjén! Biztatóbb a helyzet Komáromban, a Selye Egyetemen, ahol jelenleg választható tantárgy a néprajz, de (remélhetőleg) rövidesen bekerül a közös alapba, ami azt jelentené, hogy a hallgatók zömének (legalábbis a Tanárképző Karon) egy néprajzi minimumot abszolválniuk kell. Amennyiben ehhez még sikerül néhány speciálisabb előadást is meghirdetni, akkor a néprajz iránt érdeklődők – ha néprajzos diplomát nem is szerezhettek – a pedagógusi képzettségükhöz egy viszonylag szolid néprajzi háttérképzést is kaphatnának...

Jelenleg Budapesten, Debrecenben, Szegeden, valamint Nyitrán és Pozsonyban is van szlovákiai magyar hallgató. Így volt ez régebben, s így van ez ma is, hogy a végzeteknek csak igen kis töredéke marad a pályán. Amikor Kolozsvárott először megláttam hallgatóimat, vagy negyven-ötven főt, első mondatom az volt, hogy a szlovákiai magyarok néprajzával összesen, a halottakat is beszámítva, nem foglalkoztak ennyien, mint amennyi a jelenlegi kolozsvári néprajz szakos hallgatók száma. Persze ők sem maradnak mind a pályán, de többitől nyilván többen is maradnak...

– *Tett az imént egy talán szarkasztikusnak is minősíthető megjegyzést a szlovákiai magyar néprajzi tudományosságra. Mi erről a konkrétabb véleménye? Hogyan látja a szlovákiai magyar néprajzi kutatás helyzetét?*

– Nyilván az „ajtócsikorgásra” gondol, pedig nem szántam én azt szarkasztikusnak! Az helyzetünkből fakadó adottság, hogy bizonyos hírek, irányzatok, publikációk valamivel később jutnak el hozzánk. Korántsem annyira megkésve, mint mondjuk a rendszerváltás előtt, de – Internet ide, Internet oda – főleg a befogadókészség (vagy

-képtelenség?) miatt fáziseltolódás azért még bőven van. Egyébként óriásit fejlődött néprajzi kutatásunk az elmúlt egy-másfél évtizedben. Tessék csak kézbe venni a hetvenes évek vége, nyolcvanas évek eleje szlovákiai magyar néprajzi „csúcsteljesítményét”, a *Néprajzi Közléseket*, s összehasonlítani intézetünk évkönyvével, az *Acta Ethnologica Danubiana*val! A laikus szemlélő számára is nyilvánvaló a különbség, miközben nagyon is tisztában vagyok az *Acta* gyengéivel. Azzal, hogy valóban európai szintű fórumot szeretnénk vele teremteni, s egyelőre a kvázi-európai szintnél tartunk... De folyamataiban kell szemlélni a dolgokat, s ekkor egyértelmű a pozitív irányú fejlődés. Az európai etnológiának van egy többnyelvű, bár egyre inkább angol nyelvűé váló folyóirata az *Ethnologia Europaea*. Kezdetben Párizsban jelent meg, jelenleg Koppenhágában, de Berlinből szerkesztik, ráadásul egy magyar kolléga... Nos, valami ilyesmit lenne jó elérni: azt, hogy az *Acta Ethnologica Danubiana*, igaz, most Komáromban készül, de olyan szerzőktől származó, olyan anyaggal megtölteni, hogy idővel akár Regensburgban, Győrben, Újvidéken vagy Kolozsvárott is megjelenhetne (erre egyébként nem rosszak az esélyeink).

Ami néprajzi életünk szervezeti felépítését illeti, azzal, formailag tulajdonképpen elégedettek lehetünk: van (ha jelenleg inkább csak papíron is, de bármikor felújítható állapotban) egy, a társadalmi háttérrel, bázissal biztosító néprajzi társaságunk, van magyar múzeumunk (immár kettő is), s emellett a többi dél-szlovákiai járási múzeumban is folyik jobb-rosszabb magyar néprajzi munka. Ráadásul az állami múzeumi intézmények mellett rendelkezünk már önkormányzati (Ipolyság, Fülek, Párkány, Királyhelmece), valamint egyházi (a rimaszombati Református Tudományos Gyűjtemény) irányítású múzeumi gyűjteményekkel is. Amint arról már szoltam, a néprajz beemelése a felsőoktatásba is jó úton halad. Vannak publikációs lehetőségeink, hogy a számtalan kiadó közül csak a Lilium Aurumot, a Kalligramot, a Napot, a Madách-Posoniumot, az AB-Artot említsem, vannak folyóirataink (néprajzi szempontból különösen a *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, a *Gömörország*, illetve – hogy ismét hazabeszélek – az *Acta Ethnologica Danubiana*). Végül, de nem utolsó sorban vannak civil kezdeményezésből létrejött intézményeink, kezdve a Gömör-Kishonti Múzeumegyesülettel, a Mátyusföldi Muzeológiai Társaságon és a Kulturális Antropológiai Műhelyen át egészen a mi Etnológiai Központunkkal bezárólag...

– *Lassan nyolc éve igazgatója a komáromi Etnológiai Központnak. Milyen eredményeket tud felmutatni ez az intézet, milyen a megítéltsége?*

– 1997. október 1-jén azzal a céllal hoztuk létre, hogy a szlovákiai magyar néprajzi tudományosság központi, koordinatív intézményét (könyvtárral, adattárakkal) valósítsuk meg. Jelenleg három állandó munkatárssal oldjuk meg ezeket a feladatokat, miközben (évente változóan) 5-10-15 külső munkatársat foglalkoztatunk. Kutatási projektumokat valósítunk meg (ezek nagyobb része aztán tanulmányok, kötetek formájában publikációs termésünkben megtalálható), nemzetközi konferenciákat szervezünk, illetve rendszeresen veszünk részt ilyeneken, van egy évek óta keresett vándorkiállításunk...

– *Említene néhány konkrét eredményt is?*

– Hogyne, nagyon szívesen. Egyik legnagyobb vállalkozásunk *A szlovákiai magyarok néprajza* című monográfia elkészítése volt. A kötetet, igaz, egyedül jegyeztem, java-

részt egyedül is írtam (kivételt képeznek a népzenei és néptánc alfejezetek, amelyek Ág Tibor és Takács András munkái), de az előkészítő munkálatokba igyekeztünk a szlovákiai magyar néprajzgyűjtők és -kutatók minél szélesebb spektrumát bevonni. Ilyen jellegű munka az úgynevezett utódállamokban élő magyar közösségek sorában még nem született. Ugyanígy egyedülálló az L. Juhász Ilona által összeállított szlovákiai magyar néprajzi bibliográfia hat kötete. Az én korábbi, már említett bibliográfiámmal együtt a kezdetektől 2002-ig tekinti át ez a jegyzék a szlovákiai magyar nyelvterület néprajzi kutatásának az eredményeit. Ezzel utolértük a Budapesten megjelenő *Magyar néprajzi bibliográfiát*, és hát kisebbségi viszonyok között ilyen sem született még. Olyannyira unikum lehetünk, hogy a jelenleg Tallinban Karin Maria Rooleid által szerkesztett, Bonnban megjelenő Nemzetközi Néprajzi Bibliográfia (*Internationale Volkskundliche Bibliographie*) munkatársai sorába (ahol rendszeresen csak az egyes európai országok „hivatalos” központi intézményeinek képviselői vannak jelen), szlovákiai magyarként L. Juhász Ilonát és jómagamat is beválasztották. Fontos vállalkozás a Szakrális Kisemlék Archívum létrehozása, amely indulásakor egyedülálló volt a térségben (tehát a Kárpát-medencében), az elsősorban német nyelvterületen virágzó kisemlékkutatás számon tart bennünket, a két évente megrendezésre kerülő nemzetközi konferenciák egyikét 2002-ben mi rendeztük Komáromban. Az archívum gyűjteményéből egy hozzávetőleg száz színes nagyításból álló fényképiállítást állítottunk össze. Ez a kollekciónak a szakrális kisemlékeket a képes fáktól az út menti keresztekig át egészen a kápolnákkal bezárólag prezentálja dél-szlovákiai viszonylatban. Vagy másfél tucat helyen mutattuk már be, Szlovákiában Pozsonytól Töketerebesig, Magyarországon Csornától, Szombathelyen át Aszódig (ahol jelenleg látható), illetve 2000-ben az ausztriai Bad Aussee-ben. Még a Kisemlékkutatók 15. Nemzetközi Konferenciáját megelőzően, 2000-ben rendeztük meg a 12. Nemzetközi Etnokartográfiai Konferenciát (ilyet sem rendezett korábban úgynevezett „kisebbségi néprajzi intézet”), az elhangzott német és angol nyelvű előadások szövegeit egy éven belül példásan megjelentettük a már említett *Acta Ethnologica Danubiana* 2–3. összevont számában. A sort folytathatnám...

– *Végezetül, kérem, jellemezze egy szlovákiai magyar néprajzkutató, vagy ahogy Ön szereti címkézni magát, etnológus, de ha úgy tetszik: a szlovákiai magyar néprajzi tudományosság helyzetét! Hol helyezkedik el egyetemes magyar, illetve nemzetközi viszonylatban?*

– Attól, hogy történetesen Szlovákiában, magyar néprajzsként élek, dolgozom, még ugyanúgy érvényesek rám is (meg mindenki másra, aki itt él) a szakma nemzetközi szabályai. Attól, hogy konkrét szlovákiai magyar anyaggal, adatokkal dolgozunk, ugyanolyan európaiak lehetünk, mint budapesti, müncheni vagy stockholmi kollégáink. Mindez színvonal, nem pedig lakhely kérdése.

S ezzel talán arra a kérdésre is válaszoltam részben, hogy hol helyezkedik el a „szlovákiai magyar néprajz”. Kutatási objektumát tekintve alapvetően Dél-Szlovákiában, tárgyát tekintve meg Európában. Sajátosságok? Viszonylagos sajátosságunk lehetne az (amint Európa sok más térsége is elmondhatja ezt magáról), hogy minimum két nép, a magyar és a szlovák ütközési zónájában élünk, ismerve a két nyelvet, kultúrát, ebből etnológusként jóval többet profitálhatnánk, mint azt eddig tettük...

Liszka József megjelent kötetei

- Ágas-bogas fa. Néprajzi ismeretek alapfokon.* Bratislava, Madách, 1986; Dunaszerdahely, 1992, 1995, 2002.
- Bibliografia etnografie a folkloristiky maďarskej národnosti na Slovensku. Od začiatku 19. storočia do konca roku 1986. A szlovákiai magyar nemzetiség etnográfiai és folklorisztikai bibliográfiája. A 19. század elejétől 1986 végéig.* Bratislava, Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete–Csemadok KB, 1988.
- Magyar néprajzi kutatások Szlovákiában. 1918–1938.* Bratislava, Madách, 1990.
- Fejezetek a szlovákiai Kisalföld néprajzából.* Budapest, OKTK Magyarorsággutató Program, 1992.
- Népi építkezés az érsekújvári járás területén.* Nové Zámky–Érsekújvár, Honismereti Múzeum, 1992. (Gudmon Ilonával közösen)
- Ludová architektúra v okrese Nové Zámky.* Nové Zámky, Vlastivedné múzeum, 1992. (Gudmon Ilonával közösen)
- Őrei a múltnak. Vidéki múzeumok, tájházak, néprajzi gyűjtemények Dél-Szlovákiában.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 1994.
- Ne csak szeresd, ismerd is szülőföldedet. Dolgozatok Kürt község néprajzából.* Kürt, Községi Hivatal, 1994.
- „Szent képek tisztelete.” Dolgozatok a vallási néprajz köréből. Fejezetek a szlovákiai Kisalföld néprajzából 2.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 1995.
- Výberová bibliografia národopisu Podunajskej nížiny. A szlovákiai Kisalföld néprajzának válogatott bibliográfiája. Ausgewählte Bibliographie der Volkskunde des slowakischen Teiles der Kleinen Tiefebene.* Komárno–Komárom–Komorn, Duna Menti Múzeum, 1995.
- „Tudománynak kezdetiről.” Magyar néprajzkutatóként Szlovákiában 1979–1998.* Budapest–Dunaszerdahely, Ister–Nap, 1998.
- Állítatott keresztényi buzgóságbul... Tanulmányok a szlovákiai Kisalföld szakrális kisemlékeiről.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2000.
- A szlovákiai magyarok néprajza.* Budapest–Dunaszerdahely, Osiris–Lilium Aurum, 2002.
- Národopis Maďarov na Slovensku.* Komárno–Dunajská Streda, Fórum inštitút pre výskum menšín–Vydavateľstvo Lilium Aurum, 2003. /Interethnica, 5./
- Zwischen den Karpaten und der Ungarischen Tiefebene. Volkskunde der Ungarn in der Slowakei.* Passau, Lehrstuhl für Volkskunde, 2003. /Passauer Studien zur Volkskunde, 22./
- Két Duna keríti... Tanulmányok a Csallóköz néprajzához.* Pozsony, Kalligram, 2005. /Csallóközi Kiskönyvtár./
- Szagrális kisemlékeink.* Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006. (L. Juhász Ilonával közösen) /Jelek a térben, 1./

(Az interjút Fazekas József készítette)